

הרב מנחם מענדל לובין

חתן מרן הגר"ג קרליץ ומו"ץ בית ההוראה

כשרות העופות והביצים המצויים כהיום

בדמות טהור כאחד אבותיו הטהורים והוא באיסור עוף טמא מחמת אמו או אביו הטמאים².

והטעם בזה, מפני שאין חוששין שמא נתעבר טמא מטהור או איפכא דהיינו שכל אחד שוכן אצל מינו ואינם שכיחים להיות זה אצל זה וגם אם מזדמנים יחד טהור וטמא אינו מצוי שיזדווגו ורק אם מכליאים אותם יחד [נהיינו שסוגרים זכר ונקבה יחד בכלוב] אז הם מזדווגים וא"צ לחוש לכך.

וד"ז למדנו מדברי הפרמ"ג סי' פ' מ"ז סק"ג שהקשה בצבי הבא לפנינו בסימניו של קרנותיו ובדמותו וצלמו של צבי ניחוש שמא אמו תייש ורק בא עלי' צבי ולכן הולידה כדמותו וכצלמו של הצבי ונאסור חלבו של כל צבי הבא לפנינו, ותי' שזה לא שכיח ולכן אין חוששין לכך, וה"ה בנדון דידן ולא טרחו רבותינו לשנות כאן לענין עופות בסי' פ"ב.

ולפי"ז יש לדון בכל עוף הבא ממקום שמצוי הכלאות והרכבות, אע"פ שצורתו

זה כמה שנים שהפסיקו החקלאים לגדל עופות דור אחר דור וקונים אפרוחים מן המוכן מחברות ענק השולטים על תעשיית התרנגולים בעולם וחברות אלו משקיעות מאות מליוני דולרים במחקרים, מעבדות, הכלאות, והרכבות של מיני עופות זב"ז ומתחרות ביניהם לספק לחלקאים תרנגולים עם תכונות מבוקשות כגון: גידול מהיר, עמידות בכל תנאי מזג אויר, חסינות מפני מחלות, וכו' וכו' ועקב כך יש לדון בשאלה ההלכתית של כשרות העופות.

הנה היתר האכילה בתרנגול הבא לפנינו שנודע שאינו מעופות טמאים שבתוה"ק הוא מפני צורתו המוכרת לנו ונמסרת לנו מדור דור וצורתו ומראהו מעידין עליו שהוא מין טהור וכמו שנפסק בשו"ע יו"ד סי' פ"ב שעוף טהור נאכל במסורת.

ואע"פ דקיי"ל לחוש מעיקר הדין דבעופות טהור מתעבר מטמא וטמא מטהור וא"כ הי' אפשר שכל עוף הבא לפנינו אע"פ שצורתו כטהור המוכר והנמסר לנו מ"מ אפשר שאמו או אביו טמא והוא

מאמר זה היה אמור להופיע בגליון הקודם, ועקב סיבות טכניות הושמט.

נחבר ונתלבן בדיבוק חברים לומדי כולל חזון איש ב"ב ובהשתתפות ראש הכולל מרן הגר"ג קרליץ שליט"א בכל חלקי המו"מ, לשמעתתא ולא להלכה.

1. החת"ס יו"ד תשרי ע"ד נסתפק אי מאי דאמרינן אין טהור מתעבר מטמא הוא גם בעופות, דבגמ' איתא בבהמה, והאחרונים הביאו מחוס' נדה דף נ ע"ב ד"ה תרנגולתא דלחר תי' הי' הזכר טמא ונקיבה טהור וחזינן דעכ"פ לפי דברי הש"ס בבכורות דאין מתעבר טהור מטמא לא איירי מעופות וכן נקט בפשיטות בחזו"א יו"ד סי' י"ג ס"ק י"א.

2. בספרי הטבעים כתבו דב' מינים שונים המתעברים זמ"ז הנולדים מקצתם דומים לאב ומקצתם יש בהם דמיון בשניהם וכ"ז בחיצוניותם אבל בתכונותי' זהו דרכם להעביר התכונות ולהשאיר צורתם החיצונה כרצונם, ע"י ברירת הרצוי להם.

(ד) לפי עדיותי אפשר להרכיב גם משאר מינים בתרגולים בכל מיני טצדקי בכדי להשיג תכונות מסויימות ולפי עדותם כבר הרכיבו בדורסים.

(ה) גם במיני התרגולים יש כמה וכמה שונים ומשונים שפרשו מהם בכל הדורות מחסרון מסורה ולא יתכן כשמרכיבים כ"כ הרבה שבמקרה יקחו רק מעופות שבמסורת.

ומאחר שכל מגמתם הוא הטוב והיפה לשיווק ורוצים שישאר בצורת תרגול ורק תכונות מסויים בדעתם להעביר ומרכיבים מאד בהרכבות במינים ובכמות מכל מיני עופות, ומוכרים רק הטוב לשיווק והשאר משמידים כמו שהם כותבים בספריהם לכן צע"ג בכשרות העופות בזמנינו.

וכעת נפרט עיקרי השאלות בביצים ובעופות המצויים בימינו.

ע"ד הביצים הנמכרים כהיום שיש מהם הרבה (ואפשר אפי' רוב) ממין תרגול הנקרא "היי ליין" בלשונם, [שוב נתברר שיש עוד זנים עם ריעותות מה"לעגורין"] ומיובאים מארה"ב, והנהוג בעולם שמפתחים היום זנים של תרגולים

על כשרותו ומנלן שאין אמו או אביו טמאים³.

כעוף טהור, שאין לנו כלל עדות ומסורת וכפי הידוע מספריהם שכבר כמה שנים שמרכיבים בהכלאה טבעית ומלאכותית כל סוגי משפחת התרגולים — ואצלם ההגדרה "משפחת התרגולים" מורחבת מאד — הרבה יותר ממה שנעלה על הדעת והרבה מאד מהרכבותיהם הם כלאים זה בזה מדינא. ולפי"ז יש לרדן כדלהלן:

(א) יש ב' תרגולין טמאין הידועים בשמותיהם הלועזיים והם תרגולא ותרגולתא דאגמא דקיי"ל שהם ב' מינים⁴ והם "אור האן" ו"בוק האן" והיה ידוע לראשונים ואחרונים עי' ראב"ן ומרדכי ומהרש"ל ופר"ח וש"א ויש לחוש מאד שהם בכלל הרכבותיהם.

(ב) תרגול הבר דאיתא בגמ' שהוא עוף טמא⁵ ונתבאר מספריהם שגם תרגולי בר בכלל הרכבותיהם.

(ג) יש לחוש למינים שבמדעיהם הם בכלל משפחת תרגולים העניפה ובדיננו הם עוף אחר ואפי' מעופות טמאים שבתורה או בסימני טומאה.

3. והבית שלמה צידד להתיר מטעם גביל מעפרא דתי קמא דתוס' נדה הנ"ל וחלקו עליו רוב האחרונים בחשד וקיימו ד' החת"ס וכן מבר' בחי' ר"ח הלוי בפ"ג ממ"א. ובחזו"א סי' י"ג ס"ק י"א כ' דכל דברי התוס' בתי' קמא הוא רק לענין האב טמא אבל באב טמא לית מן דמתיר וכל דברי החזו"א שם, הם לקיים דברי החת"ס מהשגות הבית שלמה ובסי' י"ד כ' החזו"א גם דלדינא לא קייל כתי' זה דהתוס' וא"כ לפי"ז גם באב אסרינן.

4. אע"פ שמהרש"ל כ' מהמרדכי שרק מין א' מהם טמא לפי"מ דקמ"ל בשו"ע והפוסקים דחיישינן כעוף שמא ידרוס היינו דפסקינן כמבואר בחולין ס"ד ע"ב דגם תרגולתא עוף טמא דחזי דדריס ונמצא שניהם טמאים וכמוש"כ בראב"ן להדיא.

5. עי' נדה דף ב' דתרגול ברא עוף טמא ומשמע שרק תרגולת שמרצה יש בחוץ שטהור ומשמע דהוא תרגולת רגילה דרצו לאוקמי סתם תרגולת שכיבנה בתרגול ברא ומוקים על מי נתן לשכוי בינה פי' תרגול ברא.

אור ישראל

לכאן, ובאותו עוף עצמו אינו קבוע באיזה מהן לכאן או לכאן, ולפעמים חולק שלש לכאן ואחד לכאן בב' רגליו ולפעמים ב' לכאן וב' לכאן בב' רגליו. [שוב בדקו תרגולין מזן "לעגורין" ומצאו שחולק יותר פעמים בב' רגליו]

עוד בדקו בסימני ביצים דפ' א"ט דכר כד או חד חד הוא ודאי טמא. ונמצא שלפעמים מטיל ביצת כד כד ומצוי כן בביציו, ועפ"מ שנתברר אינו מעוף מסויים שמטיל כד כד אלא שכולם או רובם מטילים מפעם לפעם ביצת כד כד.

ומעתה נבוא לדון בכל הנ"ל ויה"ר שנזכה לכוון לאמתה של תורה.

בדבר השינויים, ע"פ המכור בתש"ו האחרונים מחמירים לאסור רק בשינויים גדולים אבל בשינויים קלים נקטו דהוא עדיין בכלל המסורת, והשינוי דהוא קטן בכל גופו בתש"ו האחרונים התיירו, ע"י דרכ"ת סי' פ"ב ס"ק כ"ז, ואף שבמשיב דבר לנצי"ב ביו"ד סי' כ"ב רצה להחמיר בשינוי דגדול וקטן בצירוף עוד שינוי קל, מ"מ י"ל דכהיום שמשנים הגודל ע"י שבוררים הקטנים מיני' ובי' ומגדלים מהם דורות יש להקל גם בצירוף שינוי אחר קל [שוב נתברר מספריהם שמין זה ננס מעיקרא].

ומה שאין להם אצבע הדרכין. הן אמת שברמב"ן פא"ט ס"ב ע"ב ד"ה עוף טהור נאכל במסורת הביא שיש מי שמספק עלינו שאצבע יתירה הוא הדרכין שבתרגולין, ודחה דבריו מתורים שאין להם, ובגמ' איתא דבתורים יש ד' סימני טהרה, ומשמע דעכ"פ בתרגול יש אצבע הדרכין, וע"י דובב משרים יו"ד כ"ב שלא רצה להתיר

הטובים ביותר להטלת ביצים מבחינת כמותם ומראיתם, וחלק מההשכחה שעושים הוא מיני' ובי' היינו שבוררים מביניהם עצמם המשובחים ומהם מגדלים דורות הבאים, והספקות הם כדלהלן:

א. אם יש בהם שינויים מהתרגולות הרגילות, ואז צריכים מסורת עליהם עצמם כמו שנפסק בשו"ע סי' פ"ב ובפוסקים.

ב. אפשר שבתהליך ההשכחה מערבים בהם ע"י הרכבה עופות בלא מסורת.

ג. אפשר שיש בהם סימני טומאה.

וע"פ הנבדק נמצא שמראה הכללי של התרגולות דומה ממש לתרגול רגילה מלבד השינויים הקלים דלהלן: (1) אפשר להבחין בינו לתרגול הרגיל בטב"ע וכ"א יכול להכירם אפי' בתערובות [בלא החילוק דקטן דלקמן]. (2) הם קטנים יותר ואינם יכולים לעלות למשקל התרגול הרגיל והם כותבים שמשקלם עד 1.800 ק"ג ובטב"ע כשהוא מגודל נראה קטן בהרכבה מתרגול מגודל רגיל. (3) כפי הנשמע הוא עף יותר מהרגיל. (4) אין להם אצבע הדרכין שבאמצע גובה הרגל ויש רק סימן בליטה דק מאד שניכר מקומו של הדרכין. (5) הכרובולת של הנקבה גדולה מאד. (6) הרגלים והאצבעות דקות מאד. (7) י"א שיש שינוי בקולם וזה צריך בירור.]

ובענין סימני טומאה בדקו במה דתנן כל עוף החולק את רגליו טמא ובגמ' דמעמידין אותו על חוט. והיה קשה לעמוד על חוט ובדקו בשרביט כמוש"כ בפיה"מ להרמב"ם והיינו מקל דק, ונמצא שברוב הפעמים חולק רגל אחד שתיים לכאן ושתיים לכאן, ורגל אחד אחד לכאן ושלוש

אם ננקוט כן עדיין יש לעיין בכמה הוא משונה מגדול שבכרבות של עוף שבמסורה כנ"ל.

ועתה נדון בדין חלוקת הרגלים. והנה בפא"ט ס"ה ע"א ר"א בן צדוק אומר מותחין לו חוט של משיחה אם חולק את רגליו שתים לכאן ושתיים לכאן טמא שלוש לכאן ואחת לכאן טהור, ויש לדון בזה בכמה פנים. א. די"ל דבעינן דווקא שיחלוק ב' רגליו דזה סימן טומאה אבל רגל אחת אינו סימן טומאה כלל, או די"ל שהוא ספק וספיקא דאורייתא לחומרא. ב. די"ל דכאן גרע דכיון שחולק לפעמים ברגל זו ולפעמים בזו הרי הוא חולק ב' רגליו רק לא בב"א. ג. דיש לדון על המקצת פעמים שחולק ב' רגליו אי הוה סימן טומאה או כיון שהוא רק לפעמים אינו כלום. וביותר די"ל דכיון דאינו עמידתו הרגילה לו על החוט, דחזינן שיותר נוח לו לעמוד אאחת כך ואחת כך, וממילא דלא משגיחין כלל בזה, דהסימן הוא אופן עמידתו על החוט.

ויש לפלפל בזה לדייק רישא וסיפא, דאמרינן ב' לכאן וב' לכאן טמא משמע דבעינן דווקא בפועל הסימן טומאה של ב' לכאן וב' לכאן, וכ"ז שאין לנו הסימן טומאה בב' רגליו אין כאן סימן טומאה, אבל מסיפא יש לדקדק לאידך גיסא, דשלש לכאן ואחת לכאן טהור, משמע דווקא בראיכא הסימן טהרה דשלש לכאן ואחת לכאן בפועל, דאז הוה העדר סימן הטומאה דחולק רגליו, וממילא דננקוט דבעינן שב' רגליו יהי' שלוש ואחד ובלא"ה חיישינן ל' בטמא. [ודוגמא לדבר דבעינן קרנים כרוכות וכו' להתיר חלבו ויש להסתפק מה הדין בקרן אחד. ויל"ד מדאמרינן קרש

תרנגול עם חמש אצבעות למטה שיש לדמות להחשיב כחסר וחסר הוא שינוי. מ"מ יש לחלק דחמש אצבעות הוא דבר חדש ולא ידעינן בשום תרנגול שבמסורת שיש כך. אבל בחסרון אצבע הדרבן י"ל דאע"פ שגם בתרנגולין יש כך מ"מ הרמב"ן הביא מתורים דמפר' בגמ' שיש לו ד' סימנים, ובר מן דין שגם שם יצא להיתר משאר אחרונים, ועוד י"ל דמדחזינן שיש סימן עכ"פ במקום הדרבן נקטינן דקעבדו שום טצדקי שלא יגדל, [וכנראה הי' מצוי בלא אצבע הדרבן].

וע"ד הרגלים ואצבעות הדקין, עי' בתשו' האחרונים הובאו ברכ"ת הנ"ל שהחמירו בשינוי דגדול וקטן באבר אחד אע"פ שבכל הגוף הקילו. דבגמ' איתא מין דאריך שקיא וטהור וגוף טמא, ויש לדמות דקות הרגלים לשינוי דקטן באבר פרטי מ"מ צריך לברר אם אין במיני תרנגולין שבמסורת ברגלים כאלו. ואף אם יתברר עדיין י"ל דדקות הרגלים בא מחמת שקטן בכל הגוף וזה לא מיקרי שינוי וכמש"נ, ורק אם נמצא קטן שבמסורת ואעפ"כ רגליו ואצבעותיו עבים בשיעור ניכר מתרנגול הגידון אז יש לדון שהוא כעין שינוי דקטנות באבר פרטי, וגם בזה יש לפקפק דדק אינו כקטנות.

וכן ע"ד שעף יותר, והכרבות, צריך לדעת השיעור, ושלא יהי' כן בתרנגולות שבמסורה, וגם בזה יש לדון אי גודל הכרבות הוה שינוי, ואפ' דיש להביא ראי' מהא דא"ט דדוכיפת נקרא ע"ש דהודו כפות, ופירש"י שם שכרבלתו עבה ודומה כמי שכפולה לתוך הראש וכפותה שם, ומדנקרא ע"ש כרבלתו העבה וכפותה אפשר דיל"ד שהוא שינוי מובהק, אבל אף

ואין לומר דאע"פ שרש"י פי' דריסה שנותן רגלו, מ"מ ס"ל דנתינת רגל הוא רק סימן שטורף, ונדחוק דמש"כ במתני' על חולק רגליו בידוע שדורס כוונתו בידוע שטורף, ורק נקט לישנא דמתני' דדורס, דעי' ברש"י נדה נ' ע"ב בתרגומא דאגמא דחזיוה דדריס כ' רש"י מקבלת ברגלי' מה שאוכלת, ואני אומר שדורסת ברגלי' על מאכלה לאחוז שלא יבוא כולו לפיו, ואין עוף טהור עושה כן, משמע שהוא רק משום שידוע שאין עוף טהור עושה כן ולא משום סימן שטורף. ועוד דרש"י חידש כאן חידוש גדול דאפי' חזי' רק פ"א או לפעמים דדרסה אסרינן לי' דליכא למימר דכל פעם עושה כן, דא"כ אמאי החזיקוהו לטהור, ואי מה שפי' במתני' דחולק טמא דבידוע שהוא דורס כוונתו בידוע שטורף, הו"ל גם כאן לפ' דחזי' שטרפה. [ועי' פליתי סי' פ"ב סק"א].

[ועי' חת"ס יו"ד ע"ד ד"ה והנה רש"י שהביא ד' רש"י שדורס ברגלו על מאכלו והביא שאע"פ שהרמב"ם כ' בפיה"מ כד' רש"י בפי' דריסה שדורס על מאכלו מ"מ לד' הרמב"ם הוא רק סימן שהוא טורף ואכזרי וכ' שלשון דריסה הכריחו לפרש כן אלא שביד החזקה כ' גם על קולט מהאוויר שזה סימן לדורס וצ"ע.]

ולדינא אף שבש"ך וט"ז לא העתיקו פירש"י, מ"מ הבאר הגולה והגר"א העתיקו, והפרמ"ג כ' עפ"ד הש"ך דאפי' עוף שיש לו מסורת שמצאוהו דורס או חולק טמא. דיש להחמיר ככל הג' פרושים דדריסה, ואף לד' רש"י, וכ"פ בחכמת אדם כד' רש"י בדורס.

אע"פ שאין לו אלא קרן אחד וכו' ועי' תו' שם].

וי"ל עוד לפ"מ שנקטו כל הפוסקים כד' הר"ן דבאמת שלש לכאן ואחת לכאן אינו וודאי טהור, אלא שיכול להיות טהור, ויש להקשות דא"כ למאי הלכתא כתבי' אלא למידק מיני' שהעדר סימן הטהרה של אחד לכאן וג' לכאן הוה סימן טומאה, וממילא דיש להחמיר בהעדר הסימן ברגל אחד, [וזה מבואר בחידושי ר"ח הלוי על הרמב"ם דבאמת ילפינן מנשר דכל שיש לו סימני טומאה הוא טמא והסימנים הם הל"מ ג' סימני טהרה וא' סימן טומאה ובעינן לבירורי סימן טהרה והעדר סימן טומאה ולפי"ז מאי דאמרינן ג' לכאן וא' לכאן טהור היינו שנתברר בכך העדר החולק וזה צריך בב' רגליו].

אך לכאור' יש להביא ראי' ברורה לספק זה דרגל א' לכאן וא' לכאן. דבמשנה דכל עוף הדורס טמא, איכא ג' פירושים [עי' תוס' פא"ט סא ע"א ד"ה הדורס וברא"ש וטוש"ע סי' פ"ב], וד' רש"י או שמגביה מן הקרקע לפיו מה שאוכל, או שדורסת ברגלי' על מה שאוכלת לאחוז שלא יבוא כולו לפיו, וברש"י במתני' פי' כל עוף החולק את רגליו טמא דבידוע שהוא דורס, ונמצא לפי"ז דחולק את רגליו הוא סימן שנותן רגלו על מאכלו, וזה ודאי דדריסה לרש"י בין שנוטלן ונותן לפיו, ובין שדורס על מאכלו, הוא רק ברגל אחת, וע"ז קאי הסימן דחולק רגליו, וכל שחולק ברגל זו, הרי"ז סימן דריסתו של הרגל הזאת, ואף אם נתעקש דעכ"פ בדריסה הוא דורס לפעמים ברגל זו ולפעמים בזו, ונצריך כנגדו גם בחולק, מ"מ יש ראי' עכ"פ דסגי בפעמים בזו ופעמים בזו וכנד"ד.

עוד יש לזון אפי' לשאר ראשונים דפליגי בדריסה, וס"ל שזה אוכל מחיים, או נועץ צפרניו, שזה גם מצוי עופות שעושים כן ברגל אחת, וכנגדו בחולק, ויש להביא ממה שהקשו לרש"י דאף תרנגולת לפעמים עושה כן, עי' רא"ש והג"מ, ומשמע דהוה פשיטא לי' דאף לפירש"י שזה רק סימן מ"מ סגי דלפעמים עושה כן, וא"כ לדידהו גם בחולק שזה סימן, סגי בלפעמים עושין כן, ואם ננקוט דבחולק סגי בלפעמים שמעינן מיני' דאין דין החולק דווקא משום שצורת עמידתו כך, וממילא דבלפעמים בזו ולפעמים בזו סגי, [אך יש לדון עפמש"נ לעיל דלד' רש"י הוא סימן לעצמו ומשא"כ להתוס' הוא מטעם טורף, ועוד י"ל דהתוס' הקשו מתרנגולתא דאגמא שמבואר דסגי בלפעמים].

ויל"ע מה יהי' הדין לד' רמב"י הידוע דא"ט דס"ל דכל שיש לו ג' סימנים בגופו שוב א"צ לבדוק בדריסה, שבג' סמנים הוה ראי' שאינו דורס, א"כ י"ל דאע"פ שנמצא חולק רגליו סמכין על ג' סימני טהרה שאינו דורס, ועוד י"ל דחולק רק לפעמים בזו ולפעמים בזו קליש טפי וק"ו דסמכין על ג' סימני טהרה, ואף שבשו"ע נפסק לחוש לד' רש"י והרמב"ם דבעינן גם ס' דאינו דורס, וצריך לבדוק שלא ידרוס, ושלא יחלוק רגליו גם בעוף הבא בג' ס', מ"מ יש לצרף ד' רמב"י לספק. והנה בש"ך ס' פ"ב הביא ממהרש"ל דאזיל בשי' רמב"י וכ' דבג' סימנים אפי' שראינו שדורס אינו כלום, דאמרינן שינוי הוא, ולפי"ז יש לדון מה יהי' הדין באופן שא"א לומר שמקרה הוא, כגון שיתחזק שדורס, ולכאוי בזה כל עוף הדורס טמא, ובאמת הפרמ"ג העתיקו המהרש"ל שראינו פעם

אחת שדורס, והטעם שהדריסה הוא הסימן המובהק שבטמאים, כמוש"כ הרמב"ן, וטמא וודאי, ולא הוי אפי' סימנים וסימנים באיתחזק בדריסה, ומשא"כ בפ"א דתלינן בשינוי. עכ"פ טעם המהרש"ל דדריסה תלינן בשינוי, וא"כ בחולק בקביעות אכתי יש לדון דאע"פ שרק חולק את רגליו, ולא ראינו שדרס ממש, דלהוי סימנים וסימנים, דהסימנים מודיעין שהוא טהור, והחולק שהוא טמא, כיון שהוא קבוע, וליכא למיתלי בשינוי, ואף אי נימא שבנד"ד שחולק רק רגלו אחת ואחת קליש, מ"מ עכ"פ גרע מנדון המהרש"ל לד' הפרמ"ג שדרס רק פ"א. ועוד דהפרמ"ג השיג על מהרש"ל, דמהרש"ל כ' לבדוק היטב שלא יהי' שינוי בזפק, וכ' דאפשר שאין אנו בקיאים בזפק, ולפי"ז נפל בבירא כל ההיתר גם לד' רמב"י, [ואין לומר דג' סימנים עדיף מסי' א' דחולק. דהרי גם בב' סימנים יש טמאים] (וע"ע במאירי שאין בקיאים בזפק).

ובאמת בעיקר דברי המהרש"ל הביא החת"ס ביו"ד תשו' ע"ד דביראים כ' להדיא היפך ד' המהרש"ל, ואי אישתכח דדריס אמרינן שנשתנו עליו סדרי בראשית וטמא, והחת"ס הוסיף דה"ה אם מצאוהו חולק רגליו טמא אף לדרמב"י, ואפי' דאית ליה ג' סימני טהרה, ועפמש"נ לעיל מסתבר טעמי' דחולק קבוע, ול"ש לומר מקרה הוא.

ובנד"ד גרע שנתברר בבירור שמרכיבים וחיישינן שהאם או האב טמא ויש בו סימני טהרה וסימני טומאה ואסור גם באופן של המהרש"ל אפי' לד' רמב"י לכו"ע, [ועי' היטיב בפליתי ס' פ' סק"ה ובמש"ז שם סק"ד].

סמוך עליהם בסתמא לא תסמוך דאיכא דעורבא דדמי לדיונה. ע"כ. נמצא מפורש בגמ' דיש לסמוך על בדיקת הביצים לדון ממנו דין העוף, ובפשיטות בגמ' מאי דקאמר אלא ש"מ סימנים לאו דאורייתא היינו לסמוך לטהור בכר חד, וכדמפ' לה אח"כ משום דאיכא דעורב דדמי לדיונה, וכ' הראשונים דממילא חיישינן שמא איכא עוד טמאים שהם כד חד, ויל"פ דהוא משום דע"כ לא נאמרה ההלכתא לטהר בסימן דכד חד, אבל לענין כד כד שהוא טמא בזה קיימא כדמעיקרא וכדאי' להריא בגמ' דלענין זה ההלכתא דב' ראשי' כד או חד וודא טמא, וכך העתיקו הרמב"ם וטושו"ע דכד כד וחד חד וודאי טמא, וממילא דלענין לבדוק בביצים לטמא העוף שפיר סמכינן, וכדנקט הש"ס לענין שמונה ספיקות, ורק בח' ספיקות ל"ש לבדוק כיון דלטהר אינו סימן [אמנם בחי' הר"ן אי' דבתר דחזינן דאיכא דעורב דדמו לדיונה שוב אינו סימן גמור גם לטמא [ועי' גם רמב"ן אולם דבריו נגד ד' ר"ת] וע"ע ביראים מ"מ כל הפוסקים לא העתיקו זאת רק העתיקו כד' הרמב"ם והטושו"ע דלטמא הוא סי' גמור].

אבל מה שיש לדון הוא דכנד"ד הביצים שהם כד כד הם רק בגדר מיעוט המצוי מה הדין בזה. ולכא' מדאמרינן שכד כד וודאי טמא ש"מ שאין גם מעוט כאלה בכשרים, וגדולה מזו כ' הש"ך סי' פ"ו סק"א שכ' דאפי' יאמר ישראל שמוחזק בכשרות שהם מעוף פלוני ואנו מכירין אותו עוף שהוא טהור אין סומכין עליו שהוא וודאי טמא, ואפי' אם יראה לנו העוף ויאמר זה העוף שהביצים באים ממנו אינו נאמן דוודאי משקר, ועי' לעיל סי' פ"ג סק"ט עכ"ל

ואם יספקו עליו שמא מאי דאמרינן חולק רגליו הוא בצורה מסויימת, או דווקא שמוכיח דריסה, וכיו"ב, יש להוכיח ג"כ מסיפא דברייתא, דאיתא ג' לכאן וא' לכאן טמא, וכמוש"נ לעיל דלפמש"כ הראשונים דאינו סימן טהרה, א"כ ע"כ למימר דרק בגוונא כזאת שהוא אחד לכאן וג' לכאן נפקא מכלל חולק, דזהו מאי דקאמר הש"ס דרק ג' לכאן וא' לכאן יכול להיות טהור. [אך לדברים אין קץ ואם באנו לספק בכיו"ב אפשר לספק בכל הסימנים] ולשון הרמב"ם בפיה"מ ומה שאמר ר"א בר"צ אמת, וענינו שעוף טמא כשעומד על חבל או שרביט דק ונותן קצת צפרניו על אותו שרביט מצד אחד ומקצתם מצד אחר עד שיהא השרביט תחת אצבעותיו כמו שאוחז שום דבר ביניהם, הנה גם בנד"ד נראה כאוחז שום דבר ביניהם, שזה מה שהרמב"ם כ' איך זה נראה, ולא הצריך שיתפוס חזק, או שיסובב אצבעותיו מב' צדדין, ועוד שלא הועתק ביו"ד ובפוסקים שום תנאי איך יהי', והש"ך סתם ואסר חולק נגד המסורה וע"כ בכל גווני וכמו שהבאנו ראי' מהגמ'.

ומעתה נבוא לדון בדין הריעותא שמצוי לפעמים ביצים שב' ראשי' כד אי יש בזה לבד כדי לאסור העוף וביציו.

ובגמ' ראשה אחד כד וראשו א' חד טהורה, ב' ראשיה כדין או ב' ראשי' חדין טמאה, ואקשינן בגמ' דא"כ שמונה ספיקות שהיו לחכמים לבדוק בביצים דידהו, ומתריצין אלא ש"מ סימנים לאו דאורי', ואקשינן אלא למאי הלכתא קתני לה, ומת' ה"ק ב' ראשי' כדין או ב' ראשי' חדין וכו' וודאי טמאה ראשי' חד חד רישי' חד כדוכרי ואמר לך של עוף פלוני וטהור הוא

ויש לדון להתיר מדברי הלק"ט [הובא בפ"מ] ש"כ וזל"ק: שאלה. ביצה ש"ב ראש"י כדין או חדין שנמצאת כלול של תרנגולין מהו. תשובה. חשש גדול הוא זה וכבר בא לידי איזה פעמים אלא שהבחורים חפשו ומדדו ומצאו שהי' הצד האחד חד מן האחר כחוט השערה אמרתי כל מדות חכמים כך הוא, עכל"ק. והנה מעיקר דינו ש"כ דבנמצא כלול של תרנגולין מותר אינו שייך כלל לנדר"ד שיש חשש הרכבות או שינויים קלים, אבל מלשוננו ש"כ שכל מדות חכמים כן צ"ע, אך לא מצינו בש"ס ובראשונים ובפוסקים מי שיעלה על הדעת להתיר בעדות ביצה שאינה להדיא כד חר, ועוד דגם בטמאים ממש אפשר דא"א לצמצם, וימצא חוט השערה הבדל מצד לצד.

והנה בכנפי יונה בסי' פ"ו הביא הש"ך הנ"ל שאסר כד כד נגד עדות כשרה והשיגו וזל"ק: וכבר הי' המדומה בעינינו שתרגולת אחת הולידה לפנינו ביצה שהי' נראה מ"ב ראשין כדין ואולי אם היינו בודקין אותו בדקדוק אפשר שהי' מצד אחד כד יותר מכדות צד כנגדו ואולי הם לא כיוונו כ"א היות שני צדדים מדוקדקים, ואני אומר עוד כי לא נמנע גם זה להיות ב' ראשי ביצה טהורה שוין, ומה שאמרו חז"ל בידוע שהוא מעוף טמא משום שאין זה כ"א מקרה או הדמות כאשר שנינו במשנה שלימה טהורה שילדה מין טמא וחזיר הכרוך אחר הפרה, אלא שאותו מקרה הוא רחוק לכן המעיד אדם כשר ומוחזק בנאמנות שלפנינו הוליד תרנגולת ביצה כזו אפשר שמן הראוי להאמינו. ואם באולי לא נאמין ע"א בזה משום דהא דינא כאילו איתחזק איסורא דמי והרי אין בידו לתקנו

בסי' פ"ו, ובסי' פ"ג כ' ממהרש"ל דצריך לחוש עליו מאד דשמא טעה או נתחלפו לו וכ' עליו הש"ך וחלילה להסתפק בזה ולומר דשמא טעה דוודאי משקר וכ"ש אין להעלות על הדעת שמוחזק בכשרות יהי' נאמן בזה, ובתחילת דבריו כ' שאינו נאמן שמכחיש התורה וזה פשוט ומבואר בש"ס ובכל הפוסקים עכל"ק, ולפי"ז פשיטא דהיכא שראינו שמטיל אפי' לפעמים רחוקות ביצים כאלו דאסרינן העוף וכל ביציו. דאי משכחת לה שלפעמים יטיל ביצה כזאת גם בטהור א"כ אמאי מכחיש התורה ולא מהמנין לי'. ובחכ"א העתיק הש"ך שאפי' מאה עדים אינם נאמנים. ובמגדל עוז להיעב"ץ העתיק הש"ך וסיים שאם נמצא ביצה כזאת פשוט שאוסרין העוף שהטיל.

והנה לפ"ד הש"ך מוכח דאף אם נמצא בעוף הנאכל במסורת ביצים כד כד אסרינן העוף וביציו והפר"ח העתיק הש"ך, ובפרי תואר השיגו [שכידוע ספרו השגות על הפר"ח] וכ' דהיכא דאיכא לפנינו עוף טהור הנאכל במסורת ובסימניו והטיל ביצה ע"ז הדרך נראה דשרי ולא סתרינן לקבלתינו בעוף זה דטהור הוא, אלא דבעינן דאותו מין עוף קבלתו חזקה ואין לחוש במיניו לשום תערובת עוף טמא, אבל אם יש לחוש לשמא נתערב מין עוף טמא כיון דאיתיליד ריעותא דהטיל ביצה בסי' טומאה מחזקינן לי' באיסור מכאן ואילך ואסרינן עוף וביציו, ולפי"ז בנדר"ד שאין קבלת העוף חזקה וגם מרכיבים היום מיני עופות גם הפרי תואר אוסר, ועוד דגם בעוף במסורת וקבלה חזקה בלי פקפוק התיר רק בהטיל ביצה אחת כזאת אבל באיתחזק דמצוי אסרינן גם עוף עם קבלה חזקה.

הפסוק

וחזינן לדעתיה כד' הכנפי יונה וי"ל דזו גם התי' על תרנגולת שהטילה ביצה כד כד, וממילא דא"צ לבדוק בדקדוק וכמוש"נ.

והנה בכנפי יונה שם חשד למי שהעיד שמקצת בצים כד ובסימני טהרה ומקצתן מאותו מן בסימן טומאה שמשקר, דא"א שיהי' כן ויש להביא ראי' לזה מהגמ' דבהו"א שגם סימני טומאה דביצים באורייתא א"כ ע"כ דא"א שיהי' במין אחד שתיהם וי"ל דגם במסקנא כן, דאל"ה הו"ל למידחי מזה דאיכא מינים שיש להם גם כן וגם כן. אך יש לדחות דעדיפא מיני' קאמר דאיכא טמאים דדמו לדיונה וע"כ דגם בהו"א ידעו דעורב הוא כן שהי' מצוי להם הרבה שהיו מגדלין אותן לנוי כדאי' בכ"ד אבל עכ"פ מדברי הכנפי יונה שמעינן שלא הי' מצוי להם מין כזה וא"כ נסתפק דשינוי הוא ולומר שהוא מטעם מאכלם שנשתנה היום או מחמת שינוי ההטלה שמטילים הרבה [ובאמת זה אינו דבאחרונים א' שהי' להם תרנגולת שמטילה פעמיים ביום] או שמשום מה נשתנה היום. אך מכל מה שדנו האחרונים בנמצא ביצה כזאת כלול של תרנגולין מבואר דלא תלינן בשום שינוי, ומה גם שהיום מרכיבים וא"צ לזה שזאת התורה לא תהא מוחלפת כדאי' בתשובות הרשב"א, ולמסקנת הגמרא וכמוש"כ הש"ך דא"א שיימצא ביצה כזאת מעוף טהור שמכחיש התורה ע"כ דהעוף טמא. ולדינא גם הכנפי יונה הצריך שיהיו כל הביצים בסי' טהרה.

ויל"ע ברין סימני ביצים למאי דקיימ"ל שהוא דאורייתא וכן בסימן דריסה אי הוה הלכה למשה מסיני או ממסורת תנאים שקבעו סימן זה. ולדינא אין בזה ג"מ וכמוש"כ הש"ך ועי' תוס' פא"ט ס"א ע"א

ועכ"פ ב' עדים מהראוי להאמינם. עכל"ק, הרי להדיא שלא נסתפק כלל לסמוך על מדידה ורק הסתפק אולי צריך לבדוק בדקדוק. וגם זה נפל אחר שכ' תי' אחר שהוא כעין גמל במעי פרה, וזה ל"ש בנדר"ד דמצוי הרבה יותר מגמל במעי פרה.

ועי' דרכ"ת פ"ב סק"ד שהביא מהגהות בית מאיר כת"י על גליון הפלתי בפני נשר [שהפלתי רצה להתיר אווזים הכאים בג' סימנים דגמ' וסי' הרז"ה מקבלת הגאונים דרגל וחרטום רחב] וזל"ק של הבית מאיר: הא וודאי אם יש להם הג' סימנים שבגופו בלא שום פקפוק, וגם כף רגליהם והחרטום רחב, ובהביצים אין ריעותא אף דעתי נוטה להתיר יותר מלאסור, אבל אם חסר אחד מכל התנאים דלעיל, ומכל שכן אם נודע שמין זה אף רק איזה מהן הטילו ביצים בסימני טומאה, בלא ספק הם אסורים כחזיר, ויש לדחות קבלת הגאון מפני הנאמר בגמ' וכו' ואף דעל הסימן טהרה מסיק הגמרא דלאו דאורייתא משום דאיכא דעורב דדמי לדיונה אבל הסימן טומאה ברור, ואף שאפשר בפעם שטהור יוליד טמא, הוא במקרה ולא בהוה, אלא וודאי דורס הוא ודורס ותוכחש הקבלה והם אסורים כחזיר עכל"ק. הרי שכ' בבירור דאסרינן בכה"ג אפי' בעוף שבמסורת הגדול של קבלת הגאונים ואסרו מדינא לא מחומרת הרמ"א דע"ז הי' דעתו להקל. ואף הפליתי שהתיר [בצרוף שחששו למשקר ואין ביצים כאלו] הוא רק בכף ופה רחב שיצא מכלל דורס בוודאי, וס"ל דהסימנים שנאמרו על העוף עדיפיי, אבל בל"ז מחזיקינן ליי' בדרס גם לדי' הפליתי, וגם בתו"ד כ' הב"מ דאפי' שיולד פעם ביצה כזאת כגמל במעי פרה ורק לא יותר מזה,

דכתבי רחמנא וידעינן להבדילו בסי דאינו דורס שמקבלת נח.

ומעתה לפ"מ דקיי"ל סימנים דאורייתא, שייך כל דברי התוס' דוכי קניגי או בליסטרי היו שבדקו כל הטהורים שאין בהם כד כד אלא ע"כ מהלמ"מ או מקבלה מימות נח, וכן גם לענין כל עוף החולק רגליו בידוע שהוא דורס הוא ע"כ או מהלמ"מ או מימות נח, ועוד דכיון דדריסה נתקבל י"ל דנתקבל בסימנא דחולק וקולט מהאור.

אך יש לדון להתיר במין שנבדוק שאין בו אפי' ספק או מיעוט שחולק את רגליו, ואין בביציו שום ריעותא דכד כד או חד, ויש לו ג' סימנים בגופו בלא שינוי בזפק, והוא במראיתו בלא שינוי מתרנגול שבמסורת, ונסתפק רק מפני שנתברר שמרכיבים מיני עופות זכ"ז והם אינם מקפידים על מסורה, ונמצא שאע"פ שהתרנגול כצורתו מ"מ הוא ספק שכולם מורכבים מאחרים שאין בהם מסורה שזה ספק דאורייתא דחיישינן שדורס. או אפי' טמאים שחולקים רגלי' או יש בהם ביצים כד כד, ויש כאן חומרא גדולה של הריב"ש שאין מצרפין שום ס"ס להתיר עוף, כיון שנאמר בתורה והבדלתם בין הטמא ובין הטהור ולא יצאנו ידי מ"ע דוהבדלתם עד שיהי' וודאי טהור בלא ספק, וחששו האחרונים לדבריו ז"ל (ועוד יש חומרה שבתשו' מהרי"ט סי' נ"א כ' דכל הספיקות הם ספק אחד דשמא הוא טמא אבל זה רק לענין סימנים שאין לומר שמא יש לו סימן טהרה זה או זה ומה נפל הצירופים של היראים והראושנים בנמצא כד כד ובכל מה שנתבאר לעיל) ויש לדון דכיון דהוא רק ספק שמא מה שנתערב הוא מין בלא

ד"ה כל עוף הדורס טמא שהק' וא"ת והיכי קים להו לרבנן הך מילתא וכי קניגי או בליסטרי היו שבדקו כל העופות טהורים ואין שום עוף טהור דורס וכו' [וזה מהגמ' סי' ע"ב שם] דאי הלכה למשה מסיני הוא ל"ל דכתב רחמנא פרס ועזני' וכו' וי"ל דשמא קבלה הי' מימות נח, הרי שזה ספק בתוס' אי הלמ"מ או קבלה מימות נח, וי"ל פ' הספק בתוס' דבאמת אפ' דהוא הלמ"מ רק אע"פ דאתיא מהלמ"מ טרח וכ' קרא פרס ועזני'. ובכללי הפוסקים נתספקו בזה אי אמרינן במילתא דאתיא בהלמ"מ טרח וכ' לה קרא, אך כאן עדיף דלא נאמרה ההלכתא על פרס ועזני' רק הי' אפשר לדעת זאת מהסימן שנאמר בהילכתא, ובכה"ג י"ל דכו"ע מודי דטרח וכתב לה קרא, רק לא מתרצינן כן רק מדוחק וכמו במילתא דאתי' בגז"ש ולכן נסתפקו התוס' אי מהלמ"מ או מקבלה מימות נח, אך י"ל עוד דהנה בתוס' שם בסו"ד הקשו משסועה ותי' דבשסועה א"א לומר כן דהוא ולד בהמה ואינו מין בפנ"ע עיי"ש אבל עי' נדה כ"ד ובתוס' שם ד"ה ר"ח בן אנטיגנוס שהביא בזה פלוגתא דרש"י ס"ל שהוא מין בפנ"ע וא"כ לד' רש"י ע"כ שהוא מהלכה למשה מסיני.

אך באמת דאין פלוגתא כלל בין ב' הפי' בתוס' וגם לפמש"כ התו' דהוא קבלה מימות נח הוה הלל"מ, דעל סימן זה ניתנה תורה בסיני, וצווה הבורא לא לאכול את הידוע בסימן זה, דכיון שידעו בסימן זה להבדיל המינים נאמר ע"ז להבדיל בין הטמא לטהור, [וכמו שהביא הרמב"ם מצווה להבדיל בסימני העוף] ורק התוס' תירצו קושייתם מפרס ועזני' דאינו מיותר

מסורה, או בחשש טומאה, ובא לפנינו כצורתו, אחזוקי ריעותא לא מחזיקינן, אבל יש להביא שהרי גם הבאים בריעותות לפנינו אינם בשינויים גדולים, וא"כ אפשר דצריך לחשוש גם לכולם שהרכיבו. [וכמוש"כ במז' סי' פ' סק"ד הנ"ל].

ויש לדון דאפ' דרוב מיני תרנגולין טהורין דאע"פ דמצינו בגמ' ג' מיני תרנגולין טמאים, בנדה דף נ תרנגול ברא, ותרנגול דאגמא, ותרנגולתא דאגמא, ולפי"ז יש להסתפק שיש עוד תרנגולין טמאין וכל שאין עליו מסורת מספקינן לי' בטמא, מ"מ י"ל דעדיין רוב מיני תרנגולין כשרים הם,

ותלינן כל הרכבה דפריש מרוב כשרים, כ"ז דלא חזינן ריעותא בחלוקת רגלים, או בביצים, או בשאר סימנים, אבל כ"ז לא מהני לד' הריב"ש הנ"ל וצ"ע.

אך אי נימא שהתרנגול בצורתו הזאת יש לו חזקת טהור [ויש לדון על השינויים הקלים] ורק חיישינן שמא הרכיבו בו מין אחר טמא י"ל דמהני חזקת טהרה שהעוף הזה הוא במסורה ומהני גם לד' הריב"ש, אך צ"ע די"ל דעכשיו שאנו מסופקים בהרכבה אנו דנים שאין לצורת התרנגול חזקת טהור דיכול להיות בצורתו וטמא ואין כאן חזקת טהור וצ"ע.

שמחה סותם פי המקטרגים

ולא תעצבו כי חדות ה' הוא מעוזכם, ידוע כי שמחה מעוררת שמחה, פי' כשישראל הם בשמחה למטה, הם מעוררין ג"כ למעלה אצל הקב"ה כביכול, להיות שמח מעמו ישראל, ועי"ז יסתם פי כל המקטרגים, וכמרומו בנוסח התפלה, "ובכן צדיקים יראו וישמחו" וכו', ר"ל ע"י שישראל — "עמך כולם צדיקים" — יהיו בשמחה, עי"ז "ועולתה תקפץ פיה". וז"פ "כי חדות ה'" השמחה שאתם שמחים בה' הוי עי"ז "חדות ה'" שהקב"ה שמח בכם — וזה יהי מעוזכם, להתגבר על כל המונעים ומקטרגים, ולכן "אל תעצבו" ח"ו, רק תהיו בשמחה לעורר כן למעלה.

(פרו צדיק)